

A TEHETSÉG KÉZIKÖNYVE*

Digitális változat

Szerkesztőbizottság

Bajor Péter
Balogh László
Bucsi Szabó Zsolt
Polonkai Mária
Révész György Béla

A szerkesztőbizottság főmunkatársai

Györyné Csomó Ildikó
Kollár-Farsang Kitti

Szerzők

Bajor Péter	Fuszek Csilla Éva	Katz Sándor	Polonkai Mária
Balogh László	Fülöp Márta	Kirsch Éva	Pölcz Ádám
Bohdaneczky Lászlóné	Fülöp Márta Marianna	Klein Sándor	Ravaszné Zsolnai Anikó
Dávid Imre	Gajda Attila	Kovács Kristóf	Revákné Markóczi Ibolya
Dávid Mária	Gaul-Ács Ágnes	Kovács Szilvia	Révész György Béla
Demarcsek Zsuzsa	Győri János	Olajos Tímea	Sarka Ferenc
Dudics Pál	Kárpáti Andrea	Orosz Róbert	Tóth László
Fodor Szilvia			Turmezeyné Heller Erika

Lektorok

Heimann Lászlóné Buzsik Ilona	Olajos Tímea	Tóth Tamás
Kovácsné Nagy Emese	Tóth László	Turi Katalin

Szerkesztette

Szabó Zsuzsa

Ábrák, grafikák

Czétényi János

Borítóterv és tipográfia

Czakó Zsolt

Tördelés

Detrich Miklós

Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége
1119 Budapest, Mérnök utca 39.
www.tehetseg.hu

ISBN 978-615-00-6636-3
© A Szerzők, 2019

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

Felelős kiadó

Bajor Péter, a MATEHETSZ ügyvezető elnöke

Készült a Nemzeti Tehetség Program (NTP-HTSZ-M-18 és NTP-HTSZ-M19) támogatásával.

A tehetség kézikönyve nyomtatott változata 2020. szeptemberében jelent meg. A **Matehetsz** azon munkálkodik, hogy minél több érdeklődőhöz eljusson a hiánypótló kiadvány. Ez idáig több, mint 1200 példányt jutott el a köznevelési és felsőoktatási intézményekhez, szakemberekhez. A Könyvtárellátó Nonprofit Kft.-vel (Kello) együttműködve a következő fél év folyamán további 400 példányt jut el a könyvtárak részére is.

A kötet megjelenését és ingyenes terjesztését a **Nemzeti Tehetség Program** az NTP-HTSZ-M-19 és NTP-HTSZ-M-20, valamint a **Tehetségek Magyarországa Program** EFOP 3.2.1-15-2016-00001 kódjelű pályázataival támogatja.

„A kötetek terjesztésével párhuzamosan aktualizálásra került a [digitális változat](#), amit örömmel ajánlunk az érdeklődőknek. Oktatással foglalkozó intézmények a kezikonyv@tehetseg.hu e-mail címen ingyenes nyomtatott példányt is igényelhetnek.”

- **Ajánlás**
- **A tehetség kézikönyve elé**
- **1. A HAZAI TEHETSÉGSEGÍTÉS TÖRTÉNETE, EREDMÉNYEI 1990-IG**
 - 1.1. Tehetségsegítés Magyarországon a középkorban (1526-ig)
 - 1.1.1. Kezdeti lépések a tehetségsegítés terén
 - 1.1.2. A magyar felsőoktatás helyzete Mohács előtt
 - 1.2. Tehetségsegítés a késői reneszánsz és a barokk korban (1526–1772)
 - 1.2.1. A kollégiumi típusú iskolák szerepe a tehetségsegítésben
 - 1.2.2. Katolikus felsőoktatás, az első, tartósnak bizonyuló magyar egyetem megalapítása
 - 1.3. Tehetségsegítés a magyar felvilágosodás korában (1772–1800)
 - 1.3.1. Az állami felsőoktatási politika kezdetei
 - 1.3.2. A szakképzés fejlesztése
 - 1.4. Tehetségsegítés a nyelvújítás idején és a reformkorban (1800–1848)
 - 1.5. A szervezett tehetségsegítés alapjainak lerakása a 19. században

- 1.6. Szervezett tehetségsegítés a századfordulótól a második világháborúig
- 1.7. Tehetségsegítés a szocializmusban a rendszerváltásig
- **2. Elméletek, módszerek, tehetségterületek**
 - 2.1. Intelligencia és tehetség; tehetségmodellek
 - 2.1.1. Tehetségmodellek mint a fejlesztő programok kiindulási alapjai
 - 2.1.1.1. Bevezetés
 - 2.1.1.2. A tehetségfogalom mint a tehetségtan elméletek alapja
 - 2.1.1.3. A klasszikus tehetségtan elméletek bemutatása
 - 2.1.1.3.1. Renzulli háromkörös tehetségmodellje
 - 2.1.1.3.2. Mönks tehetségmodellje
 - 2.1.1.3.3. Tannenbaum csillagmodellje (1983)
 - 2.1.1.3.4. Czeizel 2×4+1 faktoros modellje
 - 2.1.1.3.5. Piirto piramismodellje (1998)
 - 2.1.1.4. A környezet szerepét differenciáltabban bemutató újabb modellek
 - 2.1.1.4.1. Sternberg WICS-modellje
 - 2.1.1.4.2. Gagnè megkülönböztető tehetségmodellje
 - 2.1.1.4.3. Heller München-modellje (a hatékony tanítási környezet modellje)
 - 2.1.1.4.4. Betts autonóm tanuló modellje (1986)
 - 2.1.1.4.5. Ziegler akciótóp (Actiotope) modellje
 - 2.1.1.4.6. Silverman tehetséggondozási koncepciója (1998)
 - 2.1.1.4.7. Eyre – „Átfogó lépések rendszere”
 - 2.1.1.5. Öröklés – környezet – gyakorlás a szakértelem megszerzésében
 - 2.1.1.5.1. Simonton emergens-epigenetikai modellje
 - 2.1.1.5.2. Ericsson – a szakértővé válás útja
 - 2.1.1.6. Összefoglalás
 - 2.1.1.7. A 21. század új kihívásai
- 2.1.2. Intelligencia és tehetség
 - 2.1.2.1. Intelligencia és/vagy tehetség?
 - 2.1.2.2. Általános intelligencia vagy speciális képességek?

- 2.1.2.3. Túl az általános intelligencián
 - 2.1.2.4. Elméleti és gyakorlati következmények
- 2.2. Azonosítás, mérés; versenyek. A fejlesztés módszerei; eltérő fejlődési életutak
 - 2.2.1. A tehetségígéretetek keresése, azonosítása
 - 2.2.1.1. A tehetségazonosítás elméleti alapjai
 - 2.2.1.2. A tehetséges gyermekek/tanulók felismerésének jelentősége, a tehetségazonosító tevékenység jellemzői, alapelvei
 - 2.2.1.3. A gyermekek/tanulók megismerésének főbb módszerei
 - 2.2.1.3.1. Interjú – beszélgetés a gyermekkel, szülővel, a tehetséggondozásban részt vevő más szakemberekkel
 - 2.2.1.3.2. Dokumentumelemzés: a gyermek/tanuló által készített és/vagy róla készült dokumentáció adatainak elemzése, értelmezése
 - 2.2.1.3.3. Kérdőívek alkalmazása a tehetség felismerésének folyamatában
 - 2.2.1.3.4. Megfigyelés, a napi tevékenységek során szerzett tapasztalatok strukturálása, rendszerezése
 - 2.2.1.3.5. Mérés – a pedagógiai gyakorlatban alkalmazható mérőeszközök
 - 2.2.1.4. A gyermeki/tanulói személyiség megismerésére irányuló konkrét módszerek
 - 2.2.1.4.1. Biológiai jellemzők, testi-fizikai állapot megismerésének módszerei
 - 2.2.1.4.2. Pszichológiai jellemzők, a tehetségjegyek felismerésének módszerei
 - 2.2.1.4.3. A szociológiai jellemzők megismerésének módszerei
 - 2.2.1.5. Esetleírás – pedagógiai jellemzés készítése
 - 2.2.2. A csoportos képességméréseken alapuló tehetségazonosítás alapelvei és gyakorlati kérdései
 - 2.2.2.1. A képességmérésen alapuló tehetségazonosítás alapvető nehézségei
 - 2.2.2.1.1. A tehetség mint fejlődési folyamat
 - 2.2.2.1.2. Egyenetlenség a fejlődésben: diszszinkronia
 - 2.2.2.1.3. A képességek és tehetségterületek sokfélesége

- 2.2.2.1.4. Környezeti tényezők és interakciók
 - 2.2.2.1.5. Programok és értékelési folyamatok
 - 2.2.2.2. Szükséges-e a tehetségazonosítás?
 - 2.2.2.3. A tehetségvizsgálatok alapelvei
 - 2.2.2.4. Út az intézményi tehetségazonosításhoz: kérdések, mielőtt hozzákezdünk
 - 2.2.3. A versenyek és a versengés szerepe a tehetségek kibontakozásában
 - 2.2.3.1. Bevezetés
 - 2.2.3.2. A versengés és a verseny különbsége
 - 2.2.3.3. Tehetség és versengés
 - 2.2.3.4. Tehetség és versenyzés
 - 2.2.3.4.1. A versenyek előnyei
 - 2.2.3.5. A versenyzés hátrányai
 - 2.2.3.6. Az adaptív és sikeres versengéshez szükséges pszichés képességek
 - 2.2.3.6.1. A versengés során keletkező szorongás kezelésének a képessége
 - 2.2.3.6.2. Kihívás vagy fenyegetés: a teljesítmény és versengési helyzetek értelmezése és keretezése
 - 2.2.3.6.3. A mentális erő vagy küzdőszellem jelentősége
 - 2.2.3.6.4. A reziliencia vagy ellenálló képesség szerepe és a versengés kapcsolata
 - 2.2.3.6.5. A versengési attitűdök, a győzelemmel és a veszttel való megküzdés és a reziliencia kapcsolata
 - 2.2.3.6.6. A győzelemmel és veszttel való megküzdés
 - 2.2.3.6.7. A versengés mint készség fejlesztése
- 2.3. A tehetségigéretnek fejlődésének általános jellemzői, kiemelten az alulteljesítő és speciális bánásmódot igénylő más tehetségesek fejlődésének sajátosságai
 - 2.3.1. A tehetségfejlődés időperspektívája
 - 2.3.1.1. A tehetség kibontakozásának fejlődési és életútszemlélete
 - 2.3.1.2. Korai általános és speciális tehetségjegyek; a fejlődés életkori sajátosságai
 - 2.3.1.2.1. A tehetség korai általános jegyei
 - 2.3.1.2.2. A tehetségfejlődés főbb jellemzői gyermek- és serdülőkorban

- 2.3.1.2.3. A csodagyerekek sajátosságai
- 2.3.1.3. A szocioemocionális fejlődés speciális kérdései: az identitás és moralitás fejlődésének jellemzői tehetséges gyermekek és serdülők körében
 - 2.3.1.3.1. A morális fejlődés tehetségeseknél
 - 2.3.1.3.2. A tehetségesek identitásfejlődésének kérdései
- 2.3.1.4. Pszichoszociális változók mint a tehetségfejlődés meghatározó faktorai
 - 2.3.1.4.1. A család hatásai
 - 2.3.1.4.2. A tehetségfejlődést támogató iskolai légkör és tanári személyiség
 - 2.3.1.4.3. Pozitív pszichológiai szemlélet az iskolában, kreatív klíma, a mindset szerepe a képességek kibontakoztatásában
- 2.3.1.5. A felnőttkori tehetség jellemzői
- 2.3.2. A tehetség mint aszinkron fejlődés
 - 2.3.2.1. Az aszinkron és diszszinkron fejlődés fogalma
 - 2.3.2.2. Az aszinkronia típusai és szintjei
 - 2.3.2.3. A kétszeresen kivételes tehetségek jellemzői, oktatásuk és nevelésük főbb elvei
 - 2.3.2.3.1. A kétszeresen kivételesség fogalma
 - 2.3.2.3.2. A kétszeresen kivételes személyek személyiségének általános jellemzői
 - 2.3.2.3.3. A kétszeresen kivételes gyermekek oktatásának és nevelésének főbb alapelvei
 - 2.3.2.4. A kétszeresen kivételes tanulók speciális csoportjai
 - 2.3.2.4.1. Tehetség és tanulási zavar
 - 2.3.2.4.2. Tehetség és ADHD
 - 2.3.2.4.3. Tehetség és Asperger-szindróma
- 2.3.3. Intenzitás és szenzitivitás egy életen át
 - 2.3.3.1. Intenzitás és szenzitivitás
 - 2.3.3.2. Fejlődési potenciálok a Dabrowski-féle pozitív dezintegráció tükrében
- 2.3.4. Speciális tehetségcsoportok
 - 2.3.4.1. Alulreprézektált és alulellátott csoportok a tehetséggondozásban
 - 2.3.4.2. A kreatív tehetségek fejlődésének kérdései
 - 2.3.4.3. A női tehetség kibontakozásának kérdései
 - 2.3.4.4. Alulteljesítő tehetségek

- 2.4. A komplex tehetségfejlesztő programok kidolgozásának tartalmi szempontjai
 - 2.4.1. A komplex tehetséggondozás értelmezése
 - 2.4.2. A tehetséges fiatal erős oldalának fejlesztése
 - 2.4.3. A tehetséges gyerek, fiatal gyenge oldalának fejlesztése
 - 2.4.3.1. Gyakran előforduló gyenge oldal: a tehetséges fiatal motivátlansága
 - 2.4.3.1.1. A tanulási motívumok rendszere, kapcsolatuk a tehetséggondozással
 - 2.4.3.1.2. A fejlesztés lehetőségei a hatékony teljesítményértékeléssel
 - 2.4.3.2. Újabb gyakori gyenge oldal a tehetségeseknél: a hatékony információfeldolgozási stratégiák hiánya
 - 2.4.3.2.1. A stratégiahasználat kudarcának okai
 - 2.4.3.2.2. Az információfeldolgozási stratégiák fejlesztésének pszichológiai alapjai
 - 2.4.3.2.3. Értelmi képességek fejlesztése és az önálló tanulás
 - 2.4.3.2.4. A metakognitív készségek
 - 2.4.3.2.5. A hatékony fejlesztés feltétele: szisztematikus és komplex építkezés
 - 2.4.3.3. A kreativitás fejletlensége mint a tehetségesek lehetséges gyenge oldala
 - 2.4.3.3.1. A kreativitás fejletlenségének okai
 - 2.4.3.3.2. A kreativitás fejlesztésének kiindulópontjai
 - 2.4.3.4. A tehetségesek személyiségének fejletlenségéből, zavaraiából fakadó főbb problémák
 - 2.4.3.4.1. Kiemelt jelentőségűek az énkép, önértékelés problémái a tehetségeseknél
 - 2.4.3.4.2. Kiemelt feladatok a fejlesztésben
 - 2.4.4. A tehetségfejlesztés légköre, a tehetségesek társas kapcsolatainak lehetséges problémái mint gyenge pontok, a fejlesztés útjai
 - 2.4.5. Lazító programok hiányából fakadó negatív következmények a tehetségesek fejlődésében, lehetséges megoldásmódok
- 2.5. Pedagógiai és pszichológiai módszerek, eszközök a tehetségfejlesztő programok megvalósításához
 - 2.5.1. Gazdagítás, dúsítás

- 2.5.1.1. Gazdagítási modellek
 - 2.5.1.1.1. A Renzulli-féle gazdagító modell
 - 2.5.1.1.2. A Treffinger-féle modell (1986)
 - 2.5.1.1.3. A Feldhusen és Kolloff (1979, 1986) által kifejlesztett Purdue háromlépcsős modell
 - 2.5.1.1.4. A Betts (1986) által kifejlesztett Autonóm tanuló modell
- 2.5.1.2. A gazdagítás gyakorlati eszköztára a fejlesztési folyamatban
 - 2.5.1.2.1. A tanulók gazdagítása a problémamegoldó technikákkal
 - 2.5.1.2.2. A kritikai gondolkodás fejlesztése mint gazdagítási módszer
 - 2.5.1.2.3. Kérdezési technikák fejlesztése a gazdagítás részeként
 - 2.5.1.2.4. A gazdagítás speciálisan tehetséggondozásra használt formái
- 2.5.2. Gyorsítás
 - 2.5.2.1. A gyorsítás leggyakrabban alkalmazott formái
 - 2.5.2.2. Kutatási érvek a gyorsítás mellett
 - 2.5.2.3. Irányelvek a gyorsítás alkalmazásához
- 2.5.3. A differenciált fejlesztés eszközrendszere
 - 2.5.3.1. Tehetségesek tanítása integrált osztályban
 - 2.5.3.2. Az integráció és a differenciálás biztosítása egyszerre a tehetséggondozásban a kooperatív tanulás segítségével
 - 2.5.3.3. A képesség szerinti csoportosítás szükségessége és formái
 - 2.5.3.4. Egyéni tehetségfejlesztő programok
 - 2.5.3.5. Az individualizáció szerepe a tehetségfejlesztésben: pszichológiai és pedagógiai kiindulási pontok
 - 2.5.3.6. Külföldi példák az egyéni tehetségfejlesztő programok elterjedésére
 - 2.5.3.7. Ziegler és Heller egyéni tehetségfejlesztő programjának modelljei
 - 2.5.3.8. Az egyéni tehetségfejlesztő programok készítésének és megvalósításának rendszerszerű folyamata
 - 2.5.3.9. A tehetségfejlesztés gyakorlatának folyamatmodellje

- 2.5.3.10. Összegzés: változatosság a differenciálás tehetséggondozásban alkalmazott szervezeti kereteiben
- 2.5.4. Tanácsadás, módszertani segítségnyújtás
 - 2.5.4.1. A tehetség-tanácsadás jellemzői, leggyakoribb problémahelyzetek
 - 2.5.4.1.1. A tanácsadás, ezen belül a tehetség-tanácsadás meghatározása
 - 2.5.4.1.2. A tanácsadás modelljei
 - 2.5.4.1.3. A tanácsadás szintjei és kompetenciahatárai
 - 2.5.4.1.4. A tehetséggondozás során előforduló leggyakoribb problémahelyzetek
 - 2.5.4.1.5. A tanulóknak, szülőknek, nevelőknek nyújtott tanácsadás specifikumai és etikai kérdései
 - 2.5.4.1.6. A tehetség-tanácsadás során alkalmazott főbb módszerek
 - 2.5.4.2. Az egyéni tanácsadás
 - 2.5.4.3. A csoportos tanácsadás
- 2.6. Főbb tehetségterületek
 - 2.6.1. Mi a „terület”, és miért fontos ezt figyelembe vennünk a tehetséges személyek fejlődése és fejlesztése szempontjából?
 - 2.6.1.1. A terület fogalmi tisztázása, és ennek jelentősége a tehetségtudományban
 - 2.6.1.1.1. Agyi/neurális hálózati területek
 - 2.6.1.1.2. Intelligencia és intelligenciaterületek
 - 2.6.1.1.3. A domain és a field – a tudásterület és a szakmai terület – megkülönböztetése Bourdieu szociológiai és Csíkszentmihályi kreativitási rendszermodelljében
 - 2.6.1.2. A terület figyelembevétele a tehetséges személyek fejlődésének értelmezésében és gyakorlatában
 - 2.6.1.3. A terület megragadásának nehézségei
 - 2.6.1.3.1. Osztályok, alosztályok, csoportok – általánostól a speciálisig
 - 2.6.1.3.2. Egy terület – több terület – összetett területek – komplex, speciális területek; az egyterületi és a többterületi tehetségek fejlesztésének kérdése

- 2.6.1.3.3. Párhuzamos területek; egymásból nyíló területek; területváltások és transzfer
 - 2.6.1.3.4. Egyéni tehetség és társas tehetség
 - 2.6.1.4. Tudásterület, szakmai terület, kulturális terület és iskolai tehetségnevelés
 - 2.6.1.5. Összegzés
- 2.6.2. Matematika tehetséggondozás
 - 2.6.2.1. Bevezetés
 - 2.6.2.2. A matematika tehetséggondozás helye, szerepe a tehetséggondozási rendszerben
 - 2.6.2.3. A magyar matematika tehetséggondozás hagyományai, a matematika tehetségfejlesztés műhelyei
 - 2.6.2.4. A matematikai tehetségek felismerése. A matematika, illetve a problémamegoldó gondolkodás iránti érdeklődés felkeltésének és fejlesztésének lehetőségei. A matematika tehetségfejlesztéshez elérhető szakmai anyagok
 - 2.6.2.5. Javaslatok a hazai matematika tehetséggondozás eredményesebbé tételére
 - 2.6.2.6. Összegzés
- 2.6.3. Tehetségfejlesztés a biológiatudományban
 - 2.6.3.1. A biológia tudományában tehetséges tanuló jellemzői és azonosítása
 - 2.6.3.2. A komplex tehetségfejlesztés értelmezése, összetevői a biológia tantárgy területén
 - 2.6.3.3. A biológiában tehetséges tanulók motiválása
 - 2.6.3.3.1. Motívumok és biológiatanítás
 - 2.6.3.4. A biológiatudományokban tehetséges tanulók foglalkoztatásának lehetőségei és módszerei
 - 2.6.3.4.1. A tehetséges tanuló biológiatudományban végzett kutatótevékenysége
 - 2.6.3.4.2. A tehetséges tanuló biológiai kutatásának módszerei: kísérletezés
 - 2.6.3.4.3. A tehetséges tanuló biológiai kutatásának módszerei: modellezés, terepi kutatás, IBL, PBL
- 2.6.4. Tehetséggondozás a kémiatudományban
 - 2.6.4.1. A kémiából tehetséges tanulók azonosítása
 - 2.6.4.1.1. A tehetséges tanuló felismerésének lehetőségei a kémiaórán

- 2.6.4.1.2. A kémiából tehetséges tanulók más intézményekből történő kiválasztásának lehetséges módszerei
- 2.6.4.2. A tehetség gondozása, tanórán kívüli gazdagító programok
 - 2.6.4.2.1. Szakköri, laboratóriumi foglalkozások szervezése
 - 2.6.4.2.2. Tehetséggondozás versenyekre történő felkészítéssel
 - 2.6.4.2.3. Tudományos kutatómunka mentori rendszerben
 - 2.6.4.2.4. Kémia tehetséggondozó szaktáborok
 - 2.6.4.2.5. Felkészítés érettségi vizsgára
 - 2.6.4.2.6. A finommotorikus tevékenység fejlesztése tanulói kísérletek kapcsán
- 2.6.4.3. Képességfejlesztés
 - 2.6.4.3.1. Asszociációs gyakorlatok
- 2.6.4.4. Kooperatív technikák alkalmazása a tehetséggondozásban
 - 2.6.4.4.1. A kooperativitást megvalósító alapelvek
 - 2.6.4.4.2. Az óra előkészítésének és a szervezés fázisainak bemutatása
- 2.6.4.5. A projektmódszer alkalmazása a tehetséggondozásban
- 2.6.4.6. Számítógépes programok a tehetségfejlesztés szolgálatában
 - 2.6.4.6.1. A világhálón elérhető egyéb tanítási tartalmak
 - 2.6.4.6.2. Az IKT-eszközök használatának jövőbeli lehetőségei
- 2.6.5. Tehetséggondozás a fizikatudományban
 - 2.6.5.1. A tehetségről elméletileg fizikus szemmel
 - 2.6.5.1.1. A tanulásban tehetségesek
 - 2.6.5.1.2. A gondolkodásban tehetségesek
 - 2.6.5.1.3. Matematikai készségekben tehetségesek
 - 2.6.5.1.4. Gyakorlati tevékenységben tehetségesek
 - 2.6.5.1.5. Az eszközkészítésben tehetségesek
 - 2.6.5.2. A tehetséges tanulók azonosítása és fejlesztése fizikából

- 2.6.5.2.1. A tehetséges tanulók azonosításának nehézségei
- 2.6.5.2.2. Az elméletben kiemelkedők tehetségazonosítása
- 2.6.5.2.3. Gyakorlati tevékenységben kiemelkedők tehetségazonosítása
- 2.6.5.2.4. A hétköznapi technikái
- 2.6.5.3. A tehetségfejlesztés lehetőségei a fizikatudományban
 - 2.6.5.3.1. A tanulásban jók fejlesztése
 - 2.6.5.3.2. Gondolkodásban tehetségesek fejlesztése
 - 2.6.5.3.3. A matematikában tehetségesek fejlesztése
 - 2.6.5.3.4. Eszközhasználatban tehetségesek fejlesztése
 - 2.6.5.3.5. Tehetségfejlesztő stratégiák, technikák a fizikatudományban
- 2.6.5.4. További tehetségfejlesztő eszközök a fizikatudományban
 - 2.6.5.4.1. Az infokommunikációs technika szerepe
 - 2.6.5.4.2. Fizikai feladatok, feladatmegoldások szerepe a tehetségfejlesztésben a fizikatudományban
- 2.6.6. Tehetséggondozás az irodalmi alkotó tevékenységben
 - 2.6.6.1. Az irodalomtanítás és a tehetségfejlesztés lehetőségei
 - 2.6.6.1.1. Az irodalmi tehetségfejlesztés munkáját segítő modellek
 - 2.6.6.1.2. Válogatás és gazdagítás
 - 2.6.6.1.3. A tantermi környezet nyújtotta lehetőségek
 - 2.6.6.2. Fejlesztő feladatok
 - 2.6.6.2.1. Bevezetés az irodalomba – a tehetségfejlesztés kezdeti lehetőségei
 - 2.6.6.2.2. Feladatlap Tóth Krisztina Térkép című novellájának feldolgozásához
 - 2.6.6.2.3. Feladatlap Móricz Zsigmond két novellájának értelmezéséhez

- 2.6.6.2.4. Móricz Zsigmond Judith és Eszter című novellájának értelmezése – a gazdagítás és az elmélyítés lehetőségei
 - 2.6.6.2.5. A populáris nyelvi regiszter az irodalmi alkotótehetség fejlesztésében – egy szappanopera története
 - 2.6.6.3. Összegzés
- 2.6.7. Nyelvi tehetség: anyanyelv, beszédtudomány, idegen nyelv
 - 2.6.7.1. Mi az a nyelvi tehetség?
 - 2.6.7.2. A beszédtanítás hagyománya
 - 2.6.7.3. Beszéd és nyelv, kompetenciák
 - 2.6.7.4. Beszéd- és értelemgyakorlatok mai szemmel: 19. századi válaszok 21. századi kihívásokra
 - 2.6.7.5. Tehetségazonosítás, gyakorlati feladatok az anyanyelvi tehetséggondozáshoz
 - 2.6.7.5.1. Olvassunk, olvastassunk sokat!
 - 2.6.7.5.2. Hogyan gyakoroltassuk a spontán élőbeszédet?
 - 2.6.7.5.3. Milyen területeken lehet szükség magasabb szintű nyelvi intelligenciára?
 - 2.6.7.6. Az idegen nyelvi képességek
 - 2.6.7.6.1. Az idegennyelv-elsajátítás néhány általános jellemzője
 - 2.6.7.6.2. Hogyan azonosítható az idegen nyelvi tehetség?
 - 2.6.7.7. Összegzés
- 2.6.8. A zenei tehetség felfedezése és fejlesztése
 - 2.6.8.1. A zenei tehetség fogalma
 - 2.6.8.2. A zenei tehetség azonosításának lehetőségei, eszközei, pszichológiai szempontjai
 - 2.6.8.2.1. Zenei adottságtesztek
 - 2.6.8.2.2. Zenei teljesítménytesztek
 - 2.6.8.3. A zenei tehetség kibontakozását befolyásoló tényezők
 - 2.6.8.3.1. Az öröklődés szerepe a zenei tehetségben
 - 2.6.8.3.2. A környezet hatása
 - 2.6.8.3.3. A szülők szerepe a gyermek zenei fejlődésében
 - 2.6.8.3.4. Az intézményes zenei nevelés szerepe

- 2.6.8.4. A zenei tehetség és képességek fejlesztésének neuropszichológiai háttere
- 2.6.8.5. A zenei fejlődést magyarázó modellek
 - 2.6.8.5.1. Piaget fejlődéslélektani nézeteinek hatása a zenei fejlődés szemléletére
 - 2.6.8.5.2. A „szakértelem” modell
 - 2.6.8.5.3. A fejlődési kumuláció elmélete
- 2.6.8.6. A zenei tehetség fejlesztésének főbb gyakorlati aspektusai
 - 2.6.8.6.1. Differenciálás, gazdagítás a zenei tehetséggondozásban
 - 2.6.8.6.2. A gyorsítás lehetőségei
 - 2.6.8.6.3. A motiváció kiemelt jelentősége a zenei tehetség kibontakoztatásában
- 2.6.8.7. A zenei nevelés transzferhatása
- 2.6.9. A vizuális tehetség
 - 2.6.9.1. A gyermekrajztól a képi kifejezésig – a vizuális képességrendszer fejlődéseméletei és tehetségkoncepciói
 - 2.6.9.1.1. Gyermekrajz, kamasznyelv, vizuális tehetség
 - 2.6.9.2. A vizuális tehetség felismerése, tehetségdiagnosztikai eszközök a vizuális nevelésben
 - 2.6.9.2.1. Kreativitást mérő tesztek
 - 2.6.9.2.2. A portfólió mint a vizuális alkotások értékelési módszere
 - 2.6.9.2.3. Rajzversenyek
 - 2.6.9.3. A vizuális tehetség fejlesztése
 - 2.6.9.3.1. A tehetséggondozó programok típusai
 - 2.6.9.3.2. Sikeres kortárs vizuális tehetséggondozó programok Magyarországon
 - 2.6.9.4. Hogyan értékelhető egy vizuális tehetséggondozó program?
- 2.6.10. Sporttehetség-gondozás holisztikus szemléletben
 - 2.6.10.1. Sport, tehetség és fejlődés holisztikus nézőpontból
 - 2.6.10.2. Elvárások, megfelelés, teljesítmény, kiteljesedés
 - 2.6.10.3. Pedagógiai szemléletek hatásai a sportoktatásban

- 2.6.10.4. A három legfontosabb mentális tényező – egy sporttehetség-kutatás konklúziói
- 2.6.10.5. „Teljes embert nevelni” elsősorban – Holisztikus fejlesztés vagy az ugyanabból még többet elv?
- 2.6.10.6. Komplex sporttehetség-gondozó programok
- 2.6.10.7. Tényleg tehetsz érte – Tudatosság és a képességek felszabadítása
- 2.6.11. A táncos tehetség felismerése és fejlesztése
 - 2.6.11.1. Bevezető
 - 2.6.11.1.1. A tánc alaptényezői
 - 2.6.11.1.2. A tánc célja, hatása
 - 2.6.11.2. A táncos tehetség azonosítása
 - 2.6.11.2.1. A táncos képességek
 - 2.6.11.2.2. A táncos kreativitása
 - 2.6.11.2.3. A táncos motivációja
 - 2.6.11.3. A táncos tehetségkoncepció
 - 2.6.11.4. A táncos tehetség típusa
 - 2.6.11.5. A táncos tehetségek fejlesztésének lehetséges módszerei
 - 2.6.11.5.1. Tréning és technika
 - 2.6.11.5.2. Mentális gyakorlás
 - 2.6.11.5.3. A mozgáskogníció fejlesztése
 - 2.6.11.5.4. Az improvizáció
 - 2.6.11.5.5. A koreográfia
 - 2.6.11.5.6. A gyenge oldal fejlesztése
 - 2.6.11.5.7. Lazító programok
 - 2.6.11.6. A táncpedagógus
- 2.6.12. Informatikai tehetség
 - 2.6.12.1. Az informatika kompetenciarendszere
 - 2.6.12.1.1. Digitális kompetencia
 - 2.6.12.1.2. Informatikai kompetenciák
 - 2.6.12.1.3. A 21. századi készségek
 - 2.6.12.2. Tehetséggondozás informatikával
 - 2.6.12.2.1. Informatikai tehetségek tehetséggondozása
 - 2.6.12.2.2. Különböző tehetségterületek támogatása informatikával
 - 2.6.12.2.3. Különlegesen tehetségesek kibontakozásának segítése informatikával. Egyetemes tervezés

- 2.6.12.3. Informatika a 21. század tanulásában, a sikeres és az alulteljesítő tehetségesek gondozásában
 - 2.6.12.3.1. A 21. század tanulása
 - 2.6.12.3.2. Egyénre szabott tanítás-tanulás – Egyéni tanulási utak – Önszabályozó tanulás
 - 2.6.12.3.3. Tehetségvesztés csökkentése informatikával
- 2.6.12.4. Informatikai tehetséggondozó jó gyakorlatok és portfóliók 2018-ban
 - 2.6.12.4.1. Jó gyakorlatok informatikában tehetségeseknek
 - 2.6.12.4.2. Jó gyakorlatok informatikával történő tehetséggondozásra
- 2.6.13. A vezetői tehetség felismerése és fejlesztése
 - 2.6.13.1. A vezetői kompetenciáról
 - 2.6.13.2. A vezetői kompetencia korai jelei
 - 2.6.13.3. A vezetői kompetencia fejlesztése fiatal korban
 - 2.6.13.4. A vezetői tehetség felismerése felnőtt korban
 - 2.6.13.5. A vezetői kompetencia fejlesztése felnőtt korban
 - 2.6.13.6. Befejezésül
- 2.6.14. Spirituális tehetség
 - 2.6.14.1. A spirituális tehetség fogalma
 - 2.6.14.1.1. A kezdetek: Gardner – létezik spirituális intelligencia?
 - 2.6.14.1.2. Emmons, Sisk és Torrance: Létezik spirituális intelligencia!
 - 2.6.14.1.3. Hol tartunk most?
 - 2.6.14.2. Mérhető-e a spirituális intelligencia?
 - 2.6.14.2.1. Kérdőívek
 - 2.6.14.2.2. A tehetségterület azonosítása tanárként
 - 2.6.14.3. A spirituális intelligencia fejlesztése
 - 2.6.14.3.1. Miért szükségszerű a spirituális tehetség fejlesztése?
 - 2.6.14.3.2. Eszközök a spirituális intelligencia fejlesztésére
- 2.6.15. A szociális tehetség és fejlesztésének lehetőségei
 - 2.6.15.1. Szociális/társas intelligencia, szociális kompetencia

- 2.6.15.1.1. Szociális kompetencia
 - 2.6.15.1.2. Érzelmi intelligencia, érzelmi kompetencia
 - 2.6.15.1.3. Érzelmi kompetencia
- 2.6.15.2. Szociális, érzelmi készségek és képességek
- 2.6.15.3. A szociális és az érzelmi kompetencia fejlesztése
 - 2.6.15.3.1. Szociális és érzelmi tanulás
 - 2.6.15.3.2. Direkt és indirekt fejlesztés
 - 2.6.15.3.3. Óvodai és iskolai szociáliskészség-fejlesztő programok Magyarországon
- 2.6.15.4. Összegzés
- 2.7. Tehetséggondozó tantervek, programok készítésének metodikája
 - 2.7.1. Bevezetés
 - 2.7.1.1. A normál tanterv
 - 2.7.1.2. A tehetségesek számára készítendő tanterv, program
 - 2.7.2. A tehetséggondozó tantervek, programok készítésének háttere
 - 2.7.3. A tehetséggondozó tantervek, programok tervezésének alapelvei
 - 2.7.4. A tehetséggondozó tantervét befolyásoló tehetségsegítési területek
 - 2.7.5. Tehetségmodellek a tehetségsegítő tantervek, programok feldolgozásához
 - 2.7.6. A tehetséggondozó tantervek, programok készítésének alapjai
 - 2.7.6.1. Szempontok a tehetséggondozó tantervek, programok kidolgozásához
 - 2.7.6.2. A tehetséggondozó tanterv tartalmát előkészítő mátrix
 - 2.7.6.3. Tehetséggondozó curriculumok készítése
 - 2.7.7. A tehetséggondozó tanterv, program értékelése
- 2.8. A komplex tehetséggondozó programok hatásvizsgálata
 - 2.8.1. Alapfogalmak: eredményesség, hatékonyság, hatásvizsgálat
 - 2.8.2. A pedagógiai hatásvizsgálatok sajátosságai
 - 2.8.3. A komplex tehetséggondozó programok eredményességi mutatói

- 2.8.4. A bemérő és hatásvizsgálatok összefüggései, a hatásvizsgálatok menete és tervezése
 - 2.8.4.1. A hatásvizsgálat elméleti hátterének körvonalazása
 - 2.8.4.2. A komplex tehetséggondozó program céljának, fő tevékenységeinek áttekintése
 - 2.8.4.3. A hatásvizsgálat céljának, tárgyának kijelölése, konkretizálása
 - 2.8.4.4. A hatásvizsgálati módszerek meghatározása, kontrollcsoport kiválasztása
 - 2.8.4.5. A céloknak megfelelő adatgyűjtések elvégzése, statisztikai célú adatbázisok létrehozása
 - 2.8.4.6. Adatok statisztikai elemzése, az eredmények feldolgozása, grafikus ábrázolása
 - 2.8.4.7. Az eredmények értelmezése, a vizsgálati adatokból nyerhető következtetések megfogalmazása
 - 2.8.4.8. Szakmai kontroll: a hatásvizsgálat eredményeinek disszeminálása, minél szélesebb körű megvitatása
- 2.8.5. A tehetséggondozó programok hatásvizsgálatára irányuló kutatások eredményei
 - 2.8.5.1. Tehetségpontok hatásvizsgálata
 - 2.8.5.2. Az Arany János Tehetséggondozó Program hatásvizsgálata
- **3. SZAKEMBEREK, SZÉLES KÖRŰ EGYÜTTMŰKÖDÉS**
 - 3.1. A fejlesztő szakemberek és a szülők együttműködése a tehetséggondozásban
 - 3.1.1. Bevezetés
 - 3.1.2. Az anya (gondozó)–gyermek kapcsolat: kötődés–kognitív képességek
 - 3.1.3. Apa–gyermek kapcsolat és a kognitív képességek néhány összefüggése
 - 3.1.4. Kortársi hatások, nemi különbségek
 - 3.1.5. A pedagógus–felnőtt modell szerepe a tehetséggondozásban
 - 3.1.6. A tehetséggondozást segítő szakemberek: iskolai tehetségkoordinátorok, mentorok, tutorok
 - 3.2. A tehetségfejlesztő szakemberek szerepei, együttműködésük
 - 3.2.1. A tehetség kibontakozását segítő társadalmi mikrokörnyezet – tehetségbarát társadalom
 - 3.2.1.1. A tehetséggondozás intézményrendszere Magyarországon

- 3.2.2. Tehetségsegítő szakemberek szerepei, kompetenciái és kompetenciahatárai
 - 3.2.2.1. A pedagógusok szerepe a tehetség felismerésében és fejlesztésében
 - 3.2.2.2. A pszichológusok tehetségtámogató tevékenysége
 - 3.2.2.3. Fejlesztőpedagógusok a tehetséggondozás szolgálatában
 - 3.2.2.4. Mentorok, tutorok és tanácsadók a tehetséggondozásban
 - 3.2.2.5. Szponzorok a tehetségkibontakozás elősegítésében
- 3.2.3. Interprofesszionális együttműködés a tehetséggondozásban – a tehetségsegítő esettanulmányok
 - 3.2.3.1. Az esettanulmányok szerepe és jelentősége a tehetségsegítésben
 - 3.2.3.2. Az esettanulmányok menete, lépései
 - 3.2.3.3. Az esettanulmányok dokumentálása – eredményességének nyomon követése
- 3.3. Példaértékű, jelenleg működő tehetségterületi fejlesztő programok és komplex programok
 - 3.3.1. Programok, oktatási formák, melyek a tanulók/ fiatalok „normál” tantervi nevelésén-oktatásán belül szerveződnek
 - 3.3.1.1. Az átlagosnál magasabb szintű tanulmányi eredményeket elérő iskolák
 - 3.3.1.2. 6 és 8 évfolyamos középiskolai oktatás
 - 3.3.1.3. Két tanítási nyelvű oktatási intézmények
 - 3.3.1.4. Emelt szintű képzést nyújtó intézmények
 - 3.3.1.5. Alapfokú, középfokú művészeti intézmények
 - 3.3.1.6. Sporttagozatos iskolák
 - 3.3.1.7. Arany János Tehetséggondozó Program
 - 3.3.2. Nem tantervi rendszerbe illeszkedő foglalkozások, tevékenységek
 - 3.3.2.1. Versenyek
 - 3.3.2.2. Művészeti tevékenységek
 - 3.3.2.3. Tudományos tevékenység
 - 3.3.2.4. Táborok
 - 3.3.2.5. Tehetségpontok
 - 3.3.3. Komplex programok a köznevelésben
 - 3.3.4. Tehetséges tanulók támogatására irányuló programok

- 3.3.4.1. Állami fenntartású ösztöndíjprogramok
 - 3.3.4.2. Önkormányzati működtetésű ösztöndíjprogramok
 - 3.3.4.3. Nem kormányzati fenntartású intézmények támogató programjai (pl. civil kezdeményezések, vállalatok, vállalkozások stb.)
- **4. TEHETSÉGSEGÍTŐ PROGRAMOK HAZÁNKBAN ÉS MÁS ORSZÁGOKBAN**
 - 4.1. Nemzeti programok, keretrendszerek, eredmények, víziók
 - 4.1.1. ECHA-képzések
 - 4.1.1.1. Képzési programok alakulása
 - 4.1.1.1.1. A pedagógusképzés (alapképzés, graduális képzés és posztgraduális képzés)
 - 4.1.1.1.2. A képzés célja, hazai és nemzetközi háttere
 - 4.1.1.1.3. A képzés képesítési követelményei
 - 4.1.1.1.4. A képzés gyakorlati háttere
 - 4.1.1.2. Képzés adaptációja más felsőoktatási intézményben
 - 4.1.1.2.1. Az ECHA-diploma hasznosítása
 - 4.1.2. Arany János Programok
 - 4.1.2.1. Arany János Tehetséggondozó Program
 - 4.1.2.1.1. Az AJTP céljai, tevékenysége, feladatai
 - 4.1.2.1.2. Az AJTP tevékenységei, feladatai
 - 4.1.2.2. Arany János Kollégiumi Program
 - 4.1.2.3. Arany János Kollégiumi – Szakközépiskolai (Szakiskolai) Program fő folyamatai, a folyamatok céljai, megvalósítandó tevékenységek
 - 4.1.3. A Nemzeti Tehetség Program
 - 4.1.3.1. Szakmai és szervezeti előzmények; a Magyar Tehetséggondozó Társaság szerepe
 - 4.1.3.2. A Nemzeti Tehetség Program létrejötte, céljai, működése
 - 4.1.3.3. Tehetséggondozás a felsőoktatásban
 - 4.1.3.4. A Nemzeti Tehetség Program értékei, hatása és további lehetséges szakmai irányai
 - 4.1.4. A MATEHETSZ szerepe a Nemzeti Tehetség Programban
 - 4.1.5. Az Európai Tehetségsegítő Hálózat (ETSN) kialakulása és jelentősége
 - 4.2. a határon túli Tehetségsegítés gyakorlata

- 4.2.1. Tehetségsegítési helyzetkép a határon túli magyarok lakta területeken
 - 4.2.1.1. Szlovákiai helyzetkép
 - 4.2.1.1.1. A tehetséggondozás jellemzői a magyarok lakta területeken
 - 4.2.1.1.2. Példaértékű tehetségpontok bemutatása
 - 4.2.1.2. Ukrajnai helyzetkép
 - 4.2.1.2.1. Az ukrajnai oktatási rendszer jellegzetességei a tehetséggondozás tekintetében
 - 4.2.1.2.2. A tehetséggondozás jellemzői a magyarok lakta területeken
 - 4.2.1.2.3. Példaértékű tehetségpontok bemutatása
 - 4.2.1.3. Romániai helyzetkép
 - 4.2.1.3.1. A tehetséggondozás jellemzői a magyarok lakta területeken
 - 4.2.1.3.2. Példaértékű tehetségpontok bemutatása
 - 4.2.1.4. Szerbiai helyzetkép
 - 4.2.1.4.1. A szerbiai oktatási rendszer jellegzetességei a tehetséggondozás tekintetében
 - 4.2.1.4.2. A tehetséggondozás jellemzői a magyarok lakta területeken
 - 4.2.1.4.3. Példaértékű tehetségpontok bemutatása
 - 4.2.1.5. Egyéb országok tehetséggondozási tapasztalatai a magyar nyelvű oktatás tekintetében
 - 4.2.1.5.1. Horvátországi helyzetkép
 - 4.2.1.5.2. Szlovéniai helyzetkép
 - 4.2.1.5.3. Ausztriai helyzetkép
- 4.2.2. Tapasztalatok egyéb országokból
- 4.3. Tehetségprogramok: nemzetközi tendenciák a tehetségnevelésben
 - 4.3.1. Elméleti alapok
 - 4.3.1.1. Tehetségmodellek és tehetségkomplexum
 - 4.3.1.2. Tehetségpedagógiai programok és ezek feltáró kutatása
 - 4.3.1.2.1. Tehetségpedagógiai programok és egyéb fejlesztőtevékenységek

- 4.3.1.2.2. Tehetségpedagógiai programok feltáró kutatása
- 4.3.2. Tehetségprogramok a tehetségpedagógia nemzetközi gyakorlatából: néhány ország példája
 - 4.3.2.1. Kína
 - 4.3.2.2. Kazahsztán és Észtország
 - 4.3.2.3. Izrael és Ausztria
 - 4.3.2.4. Amerikai Egyesült Államok
 - 4.3.2.5. Törökország
- 4.3.3. Összegzés. Visszatérő témák és tendenciák a tehetséggondozás nemzetközi gyakorlatában
 - Ábrák jegyzéke
 - Táblázatok jegyzéke

***A kötet szerzői:** Bajor Péter, dr. Balogh László, Bohdaneczky Lászlóné dr., dr. Dávid Imre PhD, dr. Dávid Mária PhD, Demarcsek Zsuzsa, Dudics Pál, dr. Fodor Szilvia, Fucsek Csilla, dr. Fülöp Márta, Fülöp Márta Marianna, Gajda Attila, Gaul-Ács Ágnes, dr. Győri János (szerzői nevén: Gordon Győri János), dr. Kárpáti Andrea, dr. Kirsch Éva, dr. Klein Sándor, dr. Kovács Kristóf, dr. Kovács Szilvia, dr. Olajos Tímea (PhD), dr. Orosz Róbert, dr. Polonkai Mária, dr. Pölcz Ádám (PhD), Revákné dr. Markóczi Ibolya, Revákné dr. Markóczi Ibolya, dr. habil Révész György (PhD), Sarka Ferenc, dr. Tóth László, PhD- és habilitált doktor, Turmezeyné dr. Heller Erika, dr. Zsolnai Anikó (PhD)

*A TEHETSÉG KÉZIKÖNYVE parlandóbeli közreadásának szíves engedélyezését köszönjük a Magyar Tehetségsegítő Szervezete Szövetsége (MATEHETSZ) ügyvezető elnökének, Bajor Péter úrnak (A Szerk. megj.)